

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MUSIQA DARSINI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK USULLARI

¹Ro'zaxon Mirzakarimova

Farg'ona davlat universiteti 1-kurs magistranti,

²G'.Najmiddinov

Ilmiy rahbar

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8081163>

ARTICLE INFO

Received: 16th June 2023

Accepted: 25th June 2023

Online: 26th June 2023

KEY WORDS

Badiiylik, musiqa, ritm, cholg'u asboblari, musiqiylik, ijodiy tasavvur.

ABSTRACT

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish va olib borishning ahamiyati haqida fikr-mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, bolalar uchun musiqaning nechog'lik zarur ekanligi to'g'risida ma'lumotlar bayon etilgan.

Kirish. Badiiylik inson tabiatiga, ayniqsa, bolalarga xosdir. Ko'pchiligimiz yillar davomida bu sifatni yo'qotamiz. Ko'pgina kattalar, hatto yaqin do'stlar davrasida ham, biror narsa qo'shiq aytishdan va undan ham ko'proq raqsga tushishdan uyaladilar. Lekin bizning bolalarimiz ham xuddi shu nomdor bo'lib o'sishi kerakmi? Hech qanday holatda bunga yo'l qo'yilmasligi kerak! Kichkina raqqosalarning chiqishlariga hech bo'lmaganda tomoshabin sifatida qo'shilish yaxshiroqdir. Bundan hamma manfaatdor. Axir, bolada badiiylikni rag'batlantirish orqali biz o'zimizni o'zgartiramiz. Bir oydan kamroq vaqt o'tgach, onasi va dadasi yoki bobosi va buvisi bolaning tez-tez tabassum qila boshlaganini, harakatlar plastiklikka ega bo'lganini, hatto ovozi o'zgarganini bilib hayron bo'lishadi. Haqiqatan ham mo'jizaviy metamorfozlar bola bilan sodir bo'ladi! U o'z fikrini aytishdan qo'rqishni to'xtatadi, o'zini tabiiy tuta boshlaydi, uning atrofida gilar oson va qiziqarli. Bu, albatta, bola ulg'aygan uyda faqat asosiy klassika va bolalar qo'shiqlari yangrashni kerak degani emas.

Uch yoshgacha bo'lgan bolaning hayotida faqat fon sifatida mavjud bo'lgan musiqaga qiziqishi dargumon. Bunday chaqaloq musiqaning tabiatiga mos keladigan boshqa faoliyat va tajribalarga musiqa qo'yish orqali tinglash jarayonida ishtirok etishi kerak: sakrash, chayqalish yoki aylanish. Hech qanday qo'shimcha fokuslar va harakatlarsiz musiqani kattalar tarzida tinglash uchun eng samarali bolalar uch yoshdan boshlanadi; ba'zi kichik musiqa ixlosmandlari musiqaga shunchalik jiddiy oshiq bo'ladiki, besh-olti yoshida ularni konsertlarga olib borish mumkin. Musiqa va raqs - bu bolada musiqaga yaxshi quloq, ritm tuyg'usini tarbiyalash uchun kerak bo'lgan narsadir.

Harakat va fikrlash o'rtasida bog'liqlik borligi uzoq vaqtdan beri isbotlangan - har bir yangi harakatni o'rgatish orqali chaqaloq eng kuchli nerv tarmoqlarini rivojlantiradi. Harakatlar repertuari kengayganida, rivojlanishning har bir bosqichi hissiyotlarga (ayniqsa, eshitish, teginish va ko'rish) atrof-muhit haqidagi ma'lumotlarni idrok etishda ortib borayotgan afzalliklarni beradi. Siz bolalarda badiiy mahoratni rivojlantirishning afzalliklari

haqida soatlab gapirishingiz va gazetalarda yozishingiz mumkin. Eng muhimi: kichkina rassomlarning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi, o'zini o'zi qadrlashi ortadi, mavhum fikrlash va dunyoni tasavvur qilish qobiliyati to'liq quvvat bilan ishlay boshlaydi. Onam va dadam ijodiy rivojlangan bola bilan faxrlanishlari mumkin.

Asosiy qism. Barcha bolalar musiqa va raqsga tushish qobiliyatiga egami? Raqs madaniyatining rivojlanishi har doim va hamma joyda yoshlik g'ayrati tufayli bo'lgan. Bu yoshlar edi, agar ular raqslarni yaratmagan bo'lsalar, ular, albatta, ularni yig'ib, rivojlantirdilar. Shunday qilib, raqs madaniyati, hech bo'lmaganda, kelib chiqishi bilan deyarli sof yoshlar hodisasidir. Yosh avlodlar har doim o'zlaridan ko'ra ko'proq etuk bo'lib ko'rinishga intilib, nokonformizm va mavjud qadriyatlar va me'yorlarni butunlay inkor etishda namoyon bo'lishga intilishgan. Tarix shuni ko'rsatadiki, isyonkor "men"ni qondirish va "sen yolg'iz emassan" degan ishonchga ega bo'lishning eng oson yo'li bu yangi raqsar bo'lib, bu sizga to'plangan energiyani tashqariga chiqarishga va tengdoshlaringizning yangi qismi bilan to'ldirishga imkon beradi. raqs doirasi, ruhi va dunyoqarashida fikrlaydigan odamlar. Ko'p sonli bolalar maktablari va raqs studiyalari, shuningdek, maxsus adabiyotlar tufayli har qanday g'amxo'r ona o'g'li yoki qizi uchun murabbiy bo'lishi mumkinligiga qaramay, faqat bir nechta bolalar o'z tanalarini chinakam nazorat qila oladilar. Ko'pchilikda bo'shashmaslik va harakatlanish qulayligi yo'q. Bu bolaning raqs paytida rivojlanishini sekinlashtiradigan ba'zi psixologik muammolar, komplekslar mavjudligining natijasidir. Qoida tariqasida, bu komplekslar shaxsning individual xususiyatlariga, fikrlash tarzi va atrofdagi dunyoni idrok etishiga bog'liq. Ishonchsizlik hissi, aqlning moslashuvchanligi yoki xarakterning zaifligi orqali, qo'l yoki oyoqdagi mushaklarning bloklanishida namoyon bo'lishi mumkin.

Agar siz bolangiz bilan juda erta yoshda raqsga tusha boshlasangiz, siz, albatta, salbiy munosabat paydo bo'lishining oldini olishingiz va uning boshqalarga bo'lgan munosabatini to'g'rilashingiz mumkin. Xoreografiya darslari bolalarda ritm tuyg'usini rivojlantiradi, musiqani idrok etishni faollashtiradi, muvofiqlashtirish va plastiklikni yaxshilaydi va ajoyib figurani shakllantiradi. Ritm harakatda eng tabiiy va mantiqiy ravishda namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan musiqiy ekspressivlik elementlarini o'rganishga asoslanadi. Bizning vazifamiz bolalarni musiqa tabiatida harakat qilishni o'rgatish, uning tempini, dinamik, metro-ritmik xususiyatlarini etkazishdir.

Musiqiy asarning obrazli mazmunining bajarilishi musiqa tabiatining harakatlari orqali aniq ifodali uzatish orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, ritmik mashqlar jismoniy tarbiya vazifasini ham bajaradi, ular harakat qobiliyatlarini yaxshilaydi, o'z tanasini boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi, mushaklarni mustahkamlaydi, nafas olish va qon aylanish organlarining faoliyatiga foydali ta'sir ko'rsatadi. Musiqani raqsga tushishdan ko'ra musiqaga kiritish osonroq - hech bo'lmaganda jinsga bog'liq afzalliklar yo'q. Musiqani o'rganish har bir bola uchun muhim, biroq har bir boladan professional musiqachi yoki raqqosani "o'stirishga" urinish ham mumkin ham, zarur ham emas.

Musiqani darslari har bir bola uchun zarur bo'lib, ular uning umumiy rivojlanishiga yordam beradi, go'zallik tuyg'usini shakllantirishga yordam beradi. Musiqani o'rganish bolalarning xarakterini yaxshilaydi va ularning psixologik holatiga foydali ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, bolalarga musiqani o'rgatish besh-olti yoshdan boshlanishi kerak. Ammo yana bir fikr bor: musiqiy ta'lim prenatal davrda mumkin. Har qanday asbobni chalishni

o'rganishni boshlashdan oldin, bola yoki kattalar allaqachon musiqa qandaydir turiga ma'naviy "egalik qilishlari" kerak: uni xotirasida saqlashi, qalbida olib borishi va "ichki" eshitishlari bilan eshitishlari kerak. Iste'dod va daholikning butun siri shundaki, musiqa birinchi marta kalitga tegishi yoki tor bo'ylab kamon tortishidan oldin uning miyasida to'liq hayot kechiradi. Shu sababli, har tomonlama rivojlangan bolani, jumladan, musiqiy bilimli bolani tarbiyalashni xohlaydigan ota-onalar uning tug'ilishidan kamida to'qqiz oy oldin boshlashlari kerak. Kelajakdagi ona musiqa tinglashiga ruxsat bering (afzal tinch va ohangdor), muzey va teatrlarga tashrif buyuring. Kichiktoy tug'ilganda, yotishdan oldin unga lulo qo'shiq aytish tavsiya etiladi va ohangda bo'lmaslikka harakat qiling, chunki bu musiqiy quloqning rivojlanishiga tuzatib bo'lmaydigan zarar etkazishi mumkin.

Yuqorida aytilganlarning barchasi musiqani o'rganishning faqat tayyorgarlik bosqichidir. Ammo bunday ichki musiqiy va eshitish bagajiga ega bo'lish, kelajakda bolaga musiqani o'rganish ancha oson bo'ladi. Bola musiqa maktabida o'qiydimi yoki yo'qmi, raqs darsiga boradimi, uning musiqiy qobiliyatini rivojlantirish, agar kerak bo'lmasa, hali ham juda muhimdir. Farzandingiz bilan raqs mashqlarini bajarishni boshlaganingizda, musiqa, albatta, harakatning tabiatiga mos kelishi kerakligini yodda tuting. Bolalar musiqa ifodali, tashkiliy kuchini mukammal his qiladilar va musiqa va harakat o'rtasidagi yaqin munosabatlarning buzilishi norozilik va noqulaylik tug'diradi. Tezlik juda muhim: chaqaloq mashqni muvaffaqiyatli bajara oladigan narsa kerak. Harakatni o'zlashtirgandan so'ng, siz uni tezlashtirishingiz yoki yanada mahoratli harakatni rivojlantirish uchun o'zgartirishingiz mumkin. Bola musiqa tinglashni va uni eshitishni o'rganishi kerak, bu, aytmoqchi, bir xil narsa emas. Birinchidan, chaqalog'ingizni ohangning tabiatini va eng muhimi, uning ritmik naqshini idrok etishga o'rgating. Turli xil musiqalarni tinglashni yoqing, mashqlarni o'zgartiring, bolaning ongli ravishda o'ziga yoqadigan yoki uning kayfiyatiga mos keladiganini tanlashiga ishonch hosil qiling. Siz oddiy harakatdan boshlashingiz kerak - yurish bilan. Bolani turli xil burilishlar bilan yurishga taklif qiling, unga improvizatsiya qilishga ruxsat bering. Tezroq sur'atda quyidagi mashqni taklif qiling: paypoqlarni bir oz ajratib turing, chaqaloq oyoqlarini qanchalik cho'zayotganini ko'rsatsin. Tana bo'ylab qo'llar tinch, ammo sust emas; yoki belda. Vazifani murakkablashtirib, siz qo'llarni ishga qo'shishingiz mumkin: qo'llar oldinga, keyin yuqoriga, yon tomonlarga, pastga. Siz musiqani tezlashtirishingiz va bolani yugurishga taklif qilishingiz mumkin. Bolaning u bilan kulgili harakatlar qilish siz uchun qiziqarli ekanligini his qilishi juda muhimdir.

Ritm tuyg'usini rivojlantiring. Musiqilikning eng muhim ko'rsatkichi musiqaga hissiy munosabatdir. Ovozni o'zgartirish chaqaloqning yangi tajribasini keltirib chiqaradi. Siz tinglash madaniyatining dastlabki asoslarini qo'yadigan eng oddiy ko'nikmalarni qo'llashingiz kerak: asarni oxirigacha tinglash, uning rivojlanishini kuzatish, uni yodlash va tanib olish, asboblarni farqlash qobiliyati. Agar bola ohangni aytishga yoki qo'shiq aytishga harakat qilsa yaxshi bo'ladi. Qo'shiq odatda musiqa san'atining ushbu turiga tegishli bo'lib, uni eng ommaviy va qulay deb atash mumkin. Musiqa va so'zning birligi hamda kuchli his-tuyg'ularni uyg'otadigan tabiiy qo'shiq ovozi tabiatining kuchi tufayli uning tarbiyaviy ta'siri juda katta.

Qo'shiqchilik musiqa san'atining asosiy turi bo'lib, u bolalar bog'chasi, bog'cha, maktab va turli havaskor va professional jamoalarda izchil o'qitilib kelinmoqda. Ta'limning istalgan bosqichida tovushni to'g'ri shakllantirish, aniq talaffuz, toza, uyg'un kuylash (tizimi) va tovush

birligi, vaqti, kuchi, xarakteri (ansambl) jihatidan bir xil bo'lishini o'rgatadi; qo'shiq nafasini shakllantirish. Ushbu ko'nikmalarni egallash - ifodali ijro etish, eshitish va ovozni shakllantirish yo'lidir. Aytgancha, ohangdor quloqning rivojlanishi qo'shiq aytishni o'rganish sharoitida ayniqsa intensivdir. Cholg'u asboblari bolaning o'yinlariga hamroh bo'lishi kerak. Asboblarning ovozi ba'zi hodisalar bilan bog'liq, shuning uchun o'yin ijodiy, improvizatsiya xarakteriga ega bo'ladi. Bunday sharoitda musiqaning rivojlanishi jadal va serhosil davom etadi. Bolalar asboblarga o'rganadilar, ular o'zlari ohangni tanlashga harakat qiladilar, o'yinning hiyla-nayranglarini topadilar. Musiqa asbobini o'yin-kulgi sifatida emas, balki shaxsning eng muhim tomonlarini ifodalash qobiliyatini rivojlantirish vositasi sifatida ko'rish kerak.

Bolaning ijodiy tasavvurini rag'batlantirib, uni ma'lum bir ritmga ohang yozishga taklif qiling, so'ngra uni baland ovozda va o'zi uchun kuylang. Bola musiqa tovushidan xabardor bo'lishni o'rganishi kerak, chunki bu xotirani rivojlantirish va mustahkamlashga yordam beradi. Bola uchun musiqa harakatdan, tananing ritmik tashkil etilishidan boshlanadi. Musiqa ostida yurish, qarsak chalish, shovqinli asboblarni chalish - bularning barchasi ritm tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi. Shovqinli narsalarni o'ynash mahorati kelajakda turli raqslarni o'zlashtirganda bolaga foydali bo'ladi. Sinfda vaqtning katta qismi musiqaga turli harakatlarni o'rganishga bag'ishlangan. Bolalar yurish va yugurishni tezlashtirish va sekinlashtirishni, musiqiy tasvirlarga, rang-barang xarakterga va musiqa dinamikasiga mos ravishda erkin harakat qilishni o'rganadilar. Bolada harakatni tizimli o'rgatish jarayonida musiqiy va eshitish idroki. Bir vaqtning o'zida harakatlarni aniq bajarish uchun bolalar asta-sekin musiqa tinglashlari kerak. Yosh bolalar imitativ harakatlar bilan ajralib turadi. Shuning uchun, ikki yoshli bolalar uchun o'yin sharoitida turli xil o'yinchoqlardan foydalanish tavsiya etiladi, ular yordamida siz bolalarni musiqaga oddiy harakatlar qilishga undashingiz mumkin. Qo'lqopli qo'g'irchoqlar bu maqsad uchun juda mos keladi - bolalar o'zlarining harakatlarini zavq bilan taqlid qiladilar: ular qo'llarini urishadi, ta'zim qilishadi, aylanishadi va hokazo. chaqaloq bilan birinchi darslardan boshlab, ijodiy elementlar bilan mustaqil ravishda musiqaga ekspressiv harakat qilish istagini rivojlantirish, bolaning motor reaksiyasini faol rivojlantirish va boyitish kerak. Bu erda o'yin katta yordam berishi mumkin. Masalan, "O'rmondan kim chiqdi?" O'yinida. bola nafaqat o'rmondan kim chiqqanini aniqlashi kerak: ayiq, tulki, quyon, balki harakat bilan qo'pol, sekin yuradigan ayiqni, tez qo'rqqoq quyonni ham etkazishi kerak. Takrorlash - o'rganishning onasi, shuning uchun bolangiz tinglashiga imkon bering Unga bir-ikki marta ohang yoqdi. Qayta tinglashdan so'ng, bola musiqaning tabiatini aniqlay oladi, masalan: quvnoq va quvnoq polka. Bola bu raqs musiqasi ekanligini tushunadi, u quvnoq va uni oson va quvnoq raqsga tushirish kerak. Albatta, u sakrashni boshlaydi yoki kulgili qarsak chalish naqshini o'ylab topadi. Bu yerda siz o'z tashabbusingiz bilan unga yordam berishingiz kerak.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa mashg'ulotlarini ahamiyati beqiyosdir. Bo'lajak musiqa mutaxassislari yosh avlod ongiga yuksak tuyg'ularni singdirish, ularda Ona Vatanga muhabbat, go'zallikka intilib yashash, uni asrash va yaratishga bo'lgan ishtiyoqni singdirishga hissa qo'shadilar.

References:

1. Sharipova G. Musiqa va uni o'qitish metodikasi (metodik qo'llanma). Toshkent-2006.
2. Boltayev B., Xodjayev J.A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa tarbiyasi (dasrlilik). Samarqand-2021.
3. Sharipova G. Musiqa o'qitish metodikasi. Ma'ruzalar. T., TDPU, 2006.
4. Sharipova G., Xodjaeva Z.. Musiqa o'qitish metodikasi. Toshkent-2020.
5. Ulugbek Rahmonov Karimovich, Najmetdinova Mavluda Mamasodikovna, Ergashev Alijon Abdullaevich //The Role and Importance of Music Clubs in The Leisure of Young People// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. 22-11-2021. 47-49 pages.
6. Imyamin Kirgizov, Kirgizov Iqboljon Imyaminovich, Ahmadjon Nurmuhammedjanov, Sobirov Bahodirjon Sotvoldievich, Najmetdinova Mavludakhon Mamasodikovna, Ataboeva Shoxidakhon Juraevna //The Pleasure of Singing, Listening and Understanding Navoi// Annals of the Romanian Society for Cell Biology., ISSN:1583-6258, Vol. 25, Issue 3, 2021, Pages. 2410-2413.
7. Нажметдинова Мавлуда Мамасодиқовна //ОММАВИЙ-МАДАНИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШНИНГ ИННОВАЦИОН ОМИЛЛАРИ// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. VOLUME 2 | ISSUE 10/2. October 2022. 584-588 pages.
8. Sultonali Mannopov, Mavluda Najmetdinova, Shokhida Ataboeva, Iroda Nazarova, Jamoldin Mo'ydinov //Analysis of Research on Aesthetic Features of Uzbek Folk Music// Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI). Volume 12, Issue 10, October 2021. 3528-3533 pages.
9. М.Нажметдинова, Жўрабоева Хакимахон //МАҚОМ САНЪАТИ ВА УНИНГ ЁШЛАР МАЪНАВИЙ ДУНЁҚАРАШИГА ТАЪСИРИ// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(2), Feb., 2023. 813-817 pages.
10. Najmetdinova Mavluda Mamasodikovna //SPECIFIC FEATURES OF PUBLIC-CULTURAL EVENTS// International Scientific Journal "Science and Innovation". Series 1. Volume 1. Issue 1. 892-902 pages.
11. Mavludaxon Najmetdinova //YOSHLARNING ESTETIK TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHDA – AJDODLAR MEROSINING TUTGAN O'RNI// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. VOLUME 1. ISSUE 6. 990-993 pages.
12. Нажметдинова Мавлуда Мамасодиқовна //ОММАВИЙ-МАДАНИЙ ТАДБИРЛАРНИНГ ЁШЛАР МАЪНАВИЙ ДУНЁҚАРАШИНИ ЮКСАЛТИРИШДАГИ ЎРНИ// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. VOLUME 1. ISSUE 6. 282-287 pages.
13. КАМБАРОВ АБДУМУТАЛ АХАДЖОНОВИЧ, НАЖМЕТДИНОВА МАВЛУДА МАМАСОДИКОВНА //НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЛИГИОЗНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ// УСЛОВИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ. Материалы международной научно-практической конференции. 26 апреля 2019 года. 148-151 стр.
14. Imyamin Kirgizov, Iqbol Kirgizov, Mavluda Najmetdinova, & Shohida Atabayeva. (2022). THE GENESIS OF THE DEVELOPMENT OF MUSIC CULTURE. Archive of Conferences, 57-60.

15. Камбаров А.А. //Религиозные ценности – прочная основа в формировании гармоничной личности// Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М.К.Аммосова. Серия «Педагогика. Психология. Философия». 2022;(3):78-84.
16. Kambarav Abdumutal Ahhadjonovich //ATTITUDE TO SCIENTIFIC AND RELIGIOUS VALUES IN THE POSTMODERN WORLD AND ITS DIALECTICAL FOUNDATIONS// Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 2: Iss. 9, Article 27. 158-165
17. Imyamin Qirg'izov //O'ZBEK MUSIQA SAN'ATI RIVOJINING ASOSIY OMILLARI// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. VOLUME 2 | ISSUE 10/2. October 2022. 331-336 pages.
18. Турсунова Лайло Эргашевна //ЁШЛАР МУСИҚА МАДАНИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ОМИЛЛАРИНИ ҲАЁТГА ТАДБИҚ ЭТИШ// EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE. Volume 3. Issue 5, Part 2. May 2023. 23-34
19. Tursunova Laylo Ergashevna, Xoliqova Sevara Baxodirovna //МАКТАБДА МУСИҚА ФАНИНИ О'QITISHDA YANGICHA YONDASHUV// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1. ISSUE 8. 2022 782-785 pages.